

UiT Norges arktiske universitet

SOK-1004 Forelesning 8

Institusjoner og organisering av økonomisk aktivitet

Derek J. Clark

Institusjoner

- En samling med «spilleregler» som styrer våre interaksjoner i samfunnet.
  - Politisk, økonomisk, samfunnsmessig
  - Aktører/organer som Stortinget, NAV, sykehus
  - Sett av normer, regler eller tradisjoner som private eiendomsrettigheter, trepartssamarbeid i arbeidslivet
- «Of primary importance to economic outcomes are the **economic institutions** in society such as the structure of property rights and the presence and perfection of markets. Economic institutions are important because they influence the structure of economic incentives in society.”

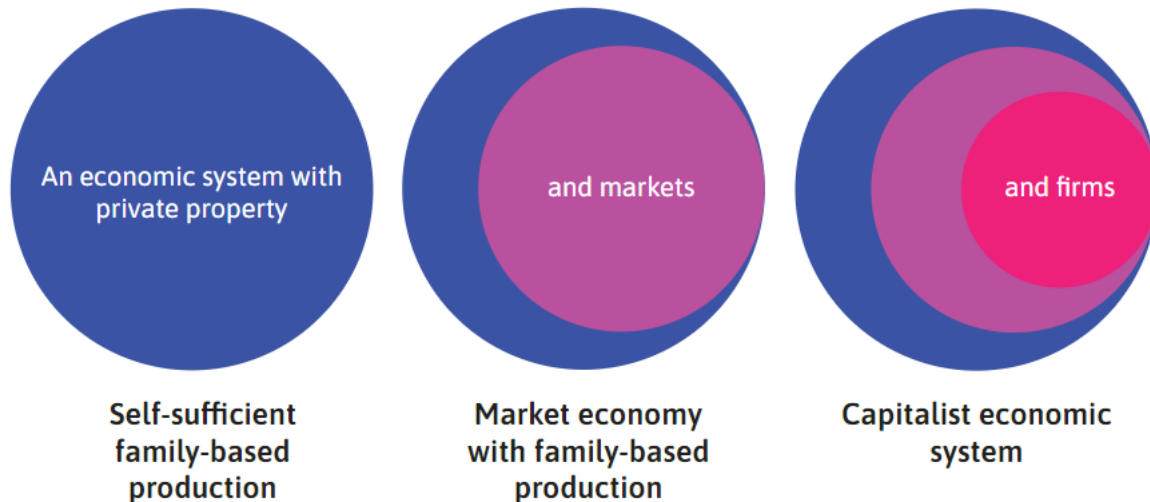
Institutions as a Fundamental Cause of Long-Run Growth, Acemoglu, Johnson, Robinson, 2005

Organisering av økonomisk aktivitet

kapitalisme

[Store norske leksikon](#) / Religion og filosofi / Filosofiens fagdisipliner / Politikk

Kapitalisme er et økonomisk system basert på at den økonomiske virksomheten organiseres av kapitaleiere som benytter sin kapital til å anskaffe produksjonsmidler og råvarer og så videre, i tillegg til å lønne arbeidstakere som kompensasjon for å benytte seg av deres arbeidskraft.

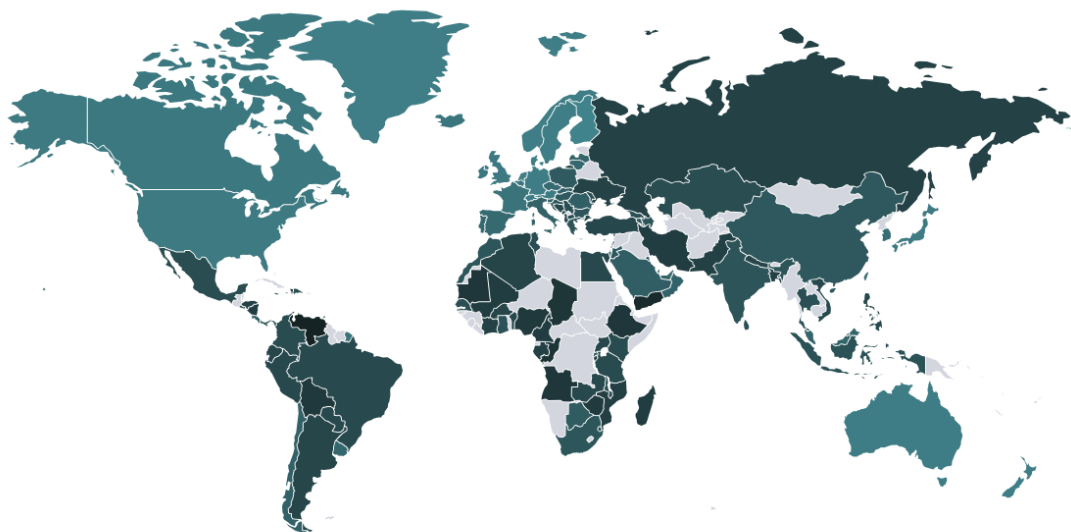

- Retten til å råde over eiendeler (innenfor lovlige grenser)
- Andres bruk kan utelukkes
- Overførbar til en ny eier.

- Private eiendomsrettigheter
- Markeder
- Bedrifter

Institusjoner

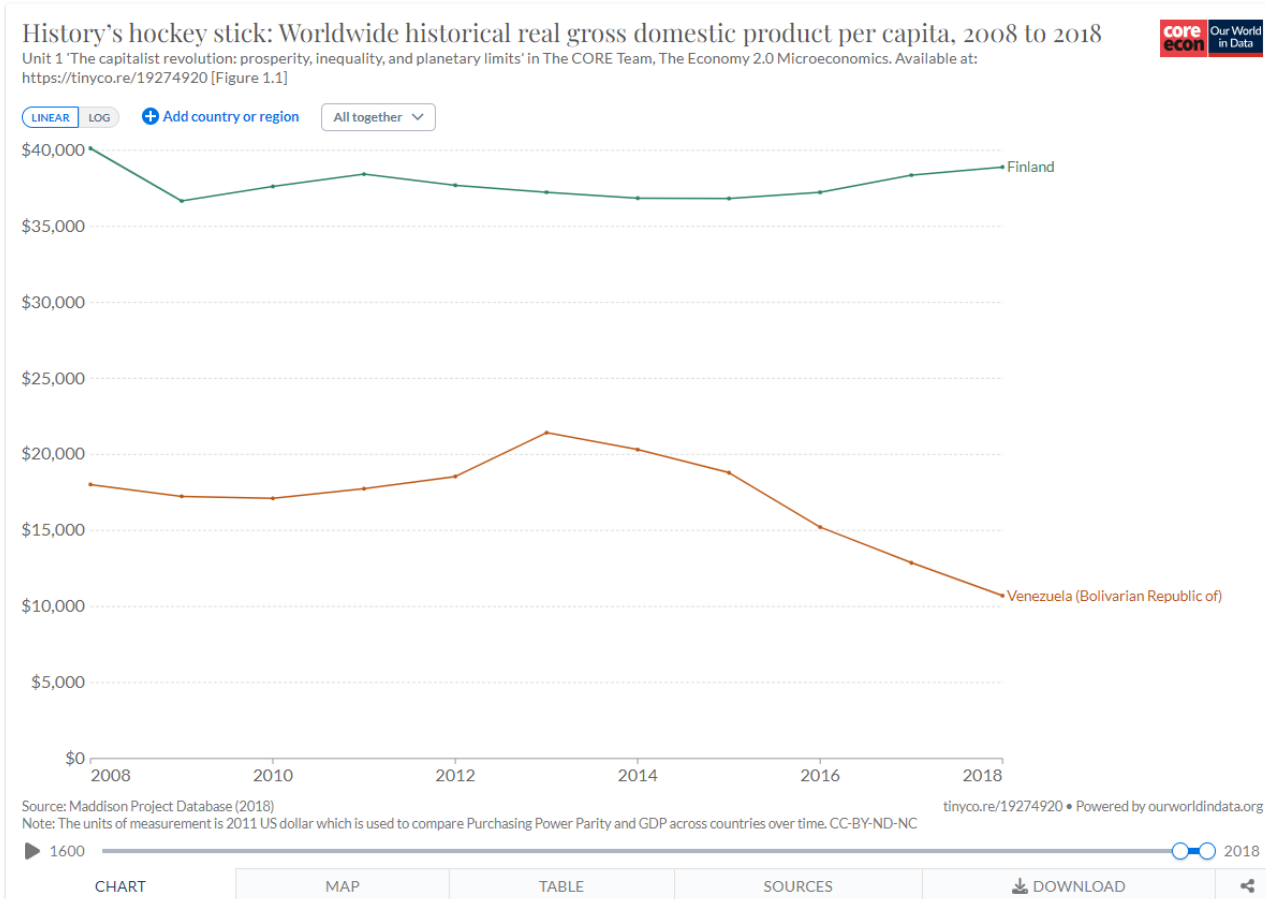
International Property Rights Index 2023

Omfatter materielle og immaterielle eiendomsrettigheter, samt juridisk og politisk sikkerhet

	Name	Region	Score	Annual Change	Global Rank
	Finland	Western Europe	8.090	▼-0.083	1
	Singapore	Asia and Oceania	7.958	▼-0.009	2
	Netherlands	Western Europe	7.853	▲0.077	3
	Denmark	Western Europe	7.812	▲0.006	4
	New Zealand	Asia and Oceania	7.793	▼-0.136	5
	Norway	Western Europe	7.772	▼-0.026	6
	Sweden	Western Europe	7.771	▲0.170	7
	Luxemburg	Western Europe	7.767	▼-0.122	8
	Germany	Western Europe	7.748	▲0.279	9
	Australia	Asia and Oceania	7.688	▲0.071	10

Sammenheng med institusjoner og økonomisk utvikling?

- **Finland** er på 1. plass i International Property Rights Index med 8,09 (av 10) i 2023
- **Venezuela** er på 125. plass (av 125 land) med 1,873 i 2023
- 2010: 3,2
- 2011-2013: 3,4
- 2014: 3,2
- 2015-2016: 2,7
- 2018: 2,975
- 2021: 2,67
- 2022: 1,771

Eiendomsrettigheter og BNP

Ch. 6: *Institutions as a Fundamental Cause of Long-Run Growth*

403

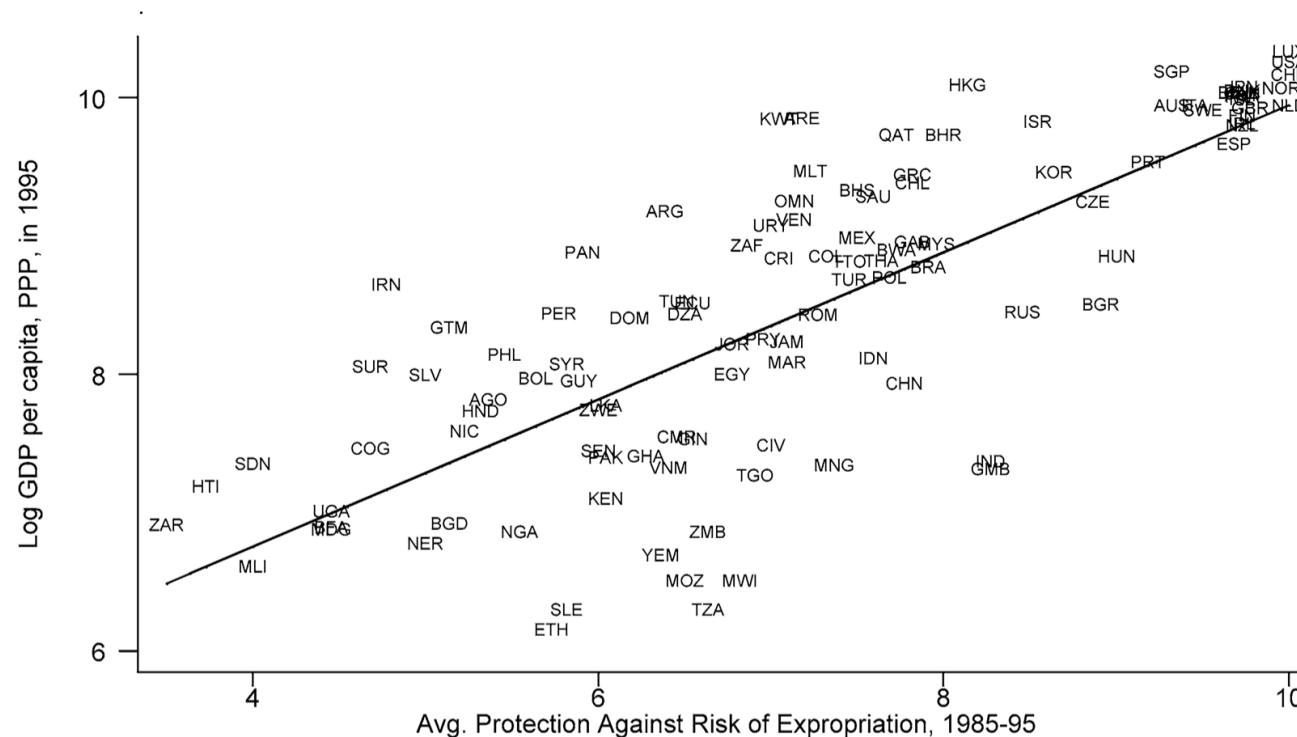
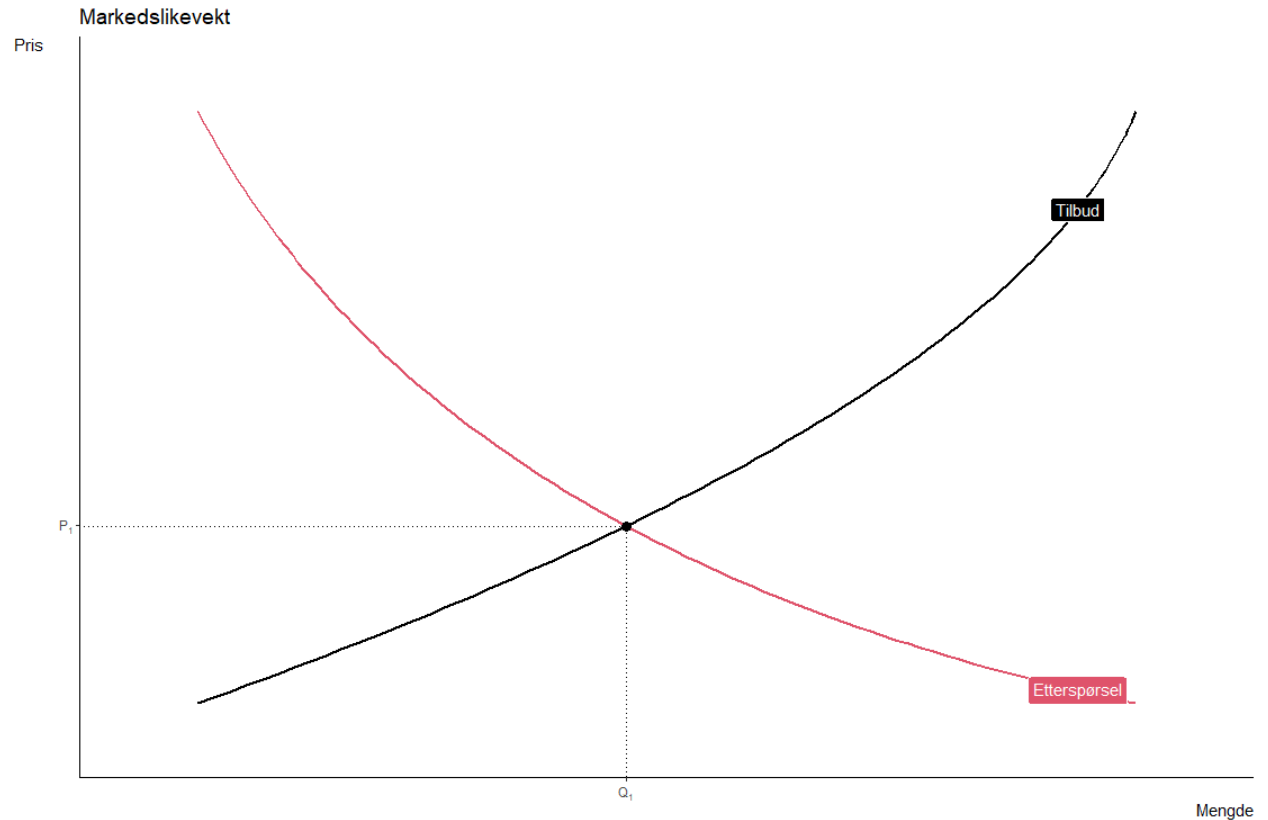

Figure 1. Average protection against risk of expropriation 1985–95 and log GDP per capita 1995.

Markeder

- En institusjon for å overføre en vare eller tjeneste
- Gjensidig, frivillig handling
- To sider
  - Tilbud
  - Etterspørsel
- Ulik grad av konkurranse

```
1 devtools::install_github("R-CoderDotCom/econocharts")
2 library(econocharts)
3 sdcurve(xlab="Mengde", ylab="Pris",
4         main = "Markedslikevekt",
5         names=c("Tilbud", "Etterspørsel")
6         )
7 |
```


Bedrifter (Firm)

- En institusjon som organiserer produksjon
  - Én eller flere individer som eier kapitalgodene
  - De betaler lønn til arbeiderne, og styrer deres arbeidsinnsats
  - De eier produserte varer/tjenester
  - Eierne selger disse varer/tjenester med profitt som mål
- Bedrift, Virksomhet, Foretak?
- I 2014 erstattet Statistisk sentralbyrå «**bedrift**» med «**virksomhet**» som betegnelse for produksjonsenhet i et «**foretak**».
- I juni 2024 ble endringen omgjort. **Bedrift** brukes nå!
- Foretak er en juridisk enhet (f. eks AS eller enkeltpersonsforetak).
- Et foretak kan ha flere bedrifter

Bedrifter i Norge (SSB)

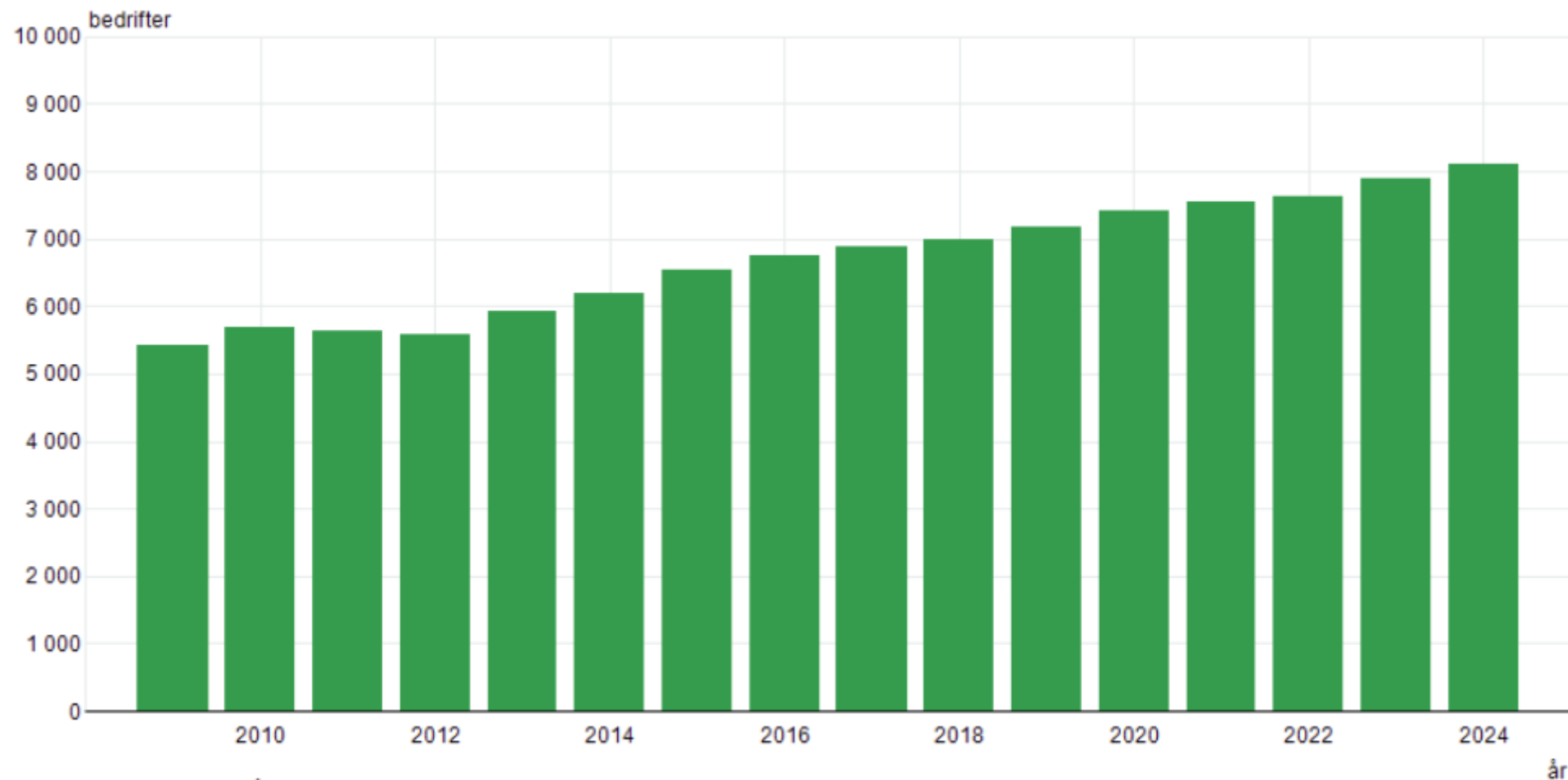
Ansatte/Lønnstakere

Antall ansatte/lønnstakere er hentet fra A-ordningen fra og med 2015. En ansatte /lønnstakere er en person som arbeider i en annens tjeneste for lønn eller annen godtgjørelse. Arbeidsgiver plikter å sende inn månedlig

Bedrifter, etter størrelse og fylke. 1. januar									
	2024								
	Alle størrelsesgrupper	Ingen ansatte	1-4 ansatte	5-9 ansatte	10-19 ansatte	20-49 ansatte	50-99 ansatte	100 - 249 ansatte	250 ansatte og over
Hele landet	656 410	447 938	103 429	40 977	31 063	22 052	6 923	3 075	953
Østfold	33 461	22 966	5 393	2 050	1 541	992	343	145	31
Akershus	77 652	53 957	12 595	4 429	3 096	2 313	819	327	116
Oslo	105 243	75 755	14 869	5 361	4 165	3 010	1 146	633	304
Innlandet	49 137	34 064	7 368	3 149	2 357	1 561	437	167	34
Buskerud	33 555	22 989	5 432	2 072	1 483	1 098	310	140	31
Vestfold	29 727	20 114	5 139	1 816	1 275	919	313	123	28
Telemark	21 249	14 510	3 281	1 389	1 036	756	184	82	11
Agder	38 179	25 978	6 074	2 417	1 853	1 260	407	154	36
Rogaland	52 851	35 528	8 347	3 389	2 530	2 020	618	318	101
Vestland	73 034	49 408	11 357	4 689	3 647	2 681	785	360	107
Møre og Romsdal	30 458	19 858	4 767	2 281	1 724	1 294	372	134	28
Trøndelag	55 116	37 745	8 176	3 549	2 815	1 882	602	273	74
Nordland	27 410	16 942	5 063	2 120	1 787	1 073	290	108	27
Troms - Romsa - Tromssa	18 643	11 469	3 481	1 460	1 131	791	209	83	19
Finnmark - Finnmarkku - Finmarkku	10 695	6 655	2 087	806	623	402	88	28	6

Bedrifter i Tromsø kommune

07091: Bedrifter, etter år. Bedrifter, Tromsø, Total.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

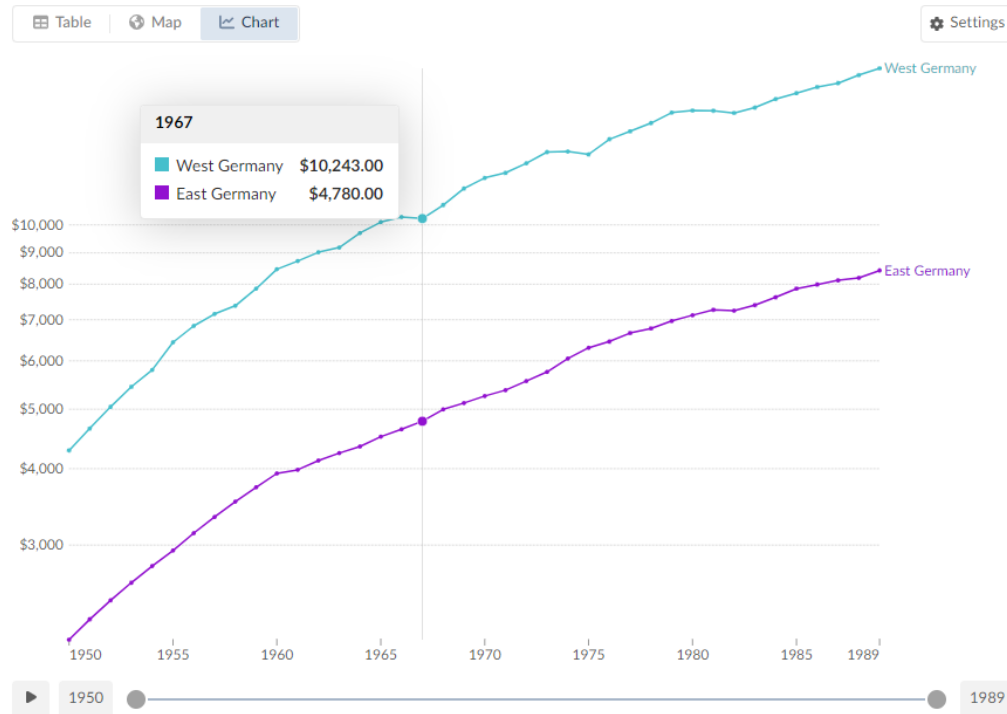
Hva gjør bedriftene i Tromsø kommune?

- Gå til [ressurssiden til F8](#)
- Last filen R-kode antall bedrifter inn i Rstudio
- Kjør koden for å laste inn tall på antall bedrifter etter næring i Tromsø kommune, 2009-2024.
- Koden regner dermed prosentandeler for hver næring og plotter en skikkelig uoversiktlig figur
- Din oppgave er å gjøre det enklere å lese og tolke figuren.

«Naturlige eksperimenter» som viser viktigheten av institusjoner

The two Germanies: Planning and capitalism - GDP per capita, 1950 to 1989

GDP per capita is measured in 1990 international dollars, which adjusts for inflation and price differences across countries. Unit 1 'The capitalist revolution: prosperity, inequality, and planetary limits' in The CORE Team, The Economy 2.0 Microeconomics. Available at: <https://tinyco.re/9832776> [Figure 1.16]

Data source: The 2015 Total Economy Database - [Learn more about this data](#)
Note: The units of measurement is '1990 international dollar'. The chart uses ratio scale. CC-BY-ND-NC
tinyco.re/9832776 | Powered by [ourworldindata.org](#)

[Our World in Data](#)

406

D. Acemoglu et al.

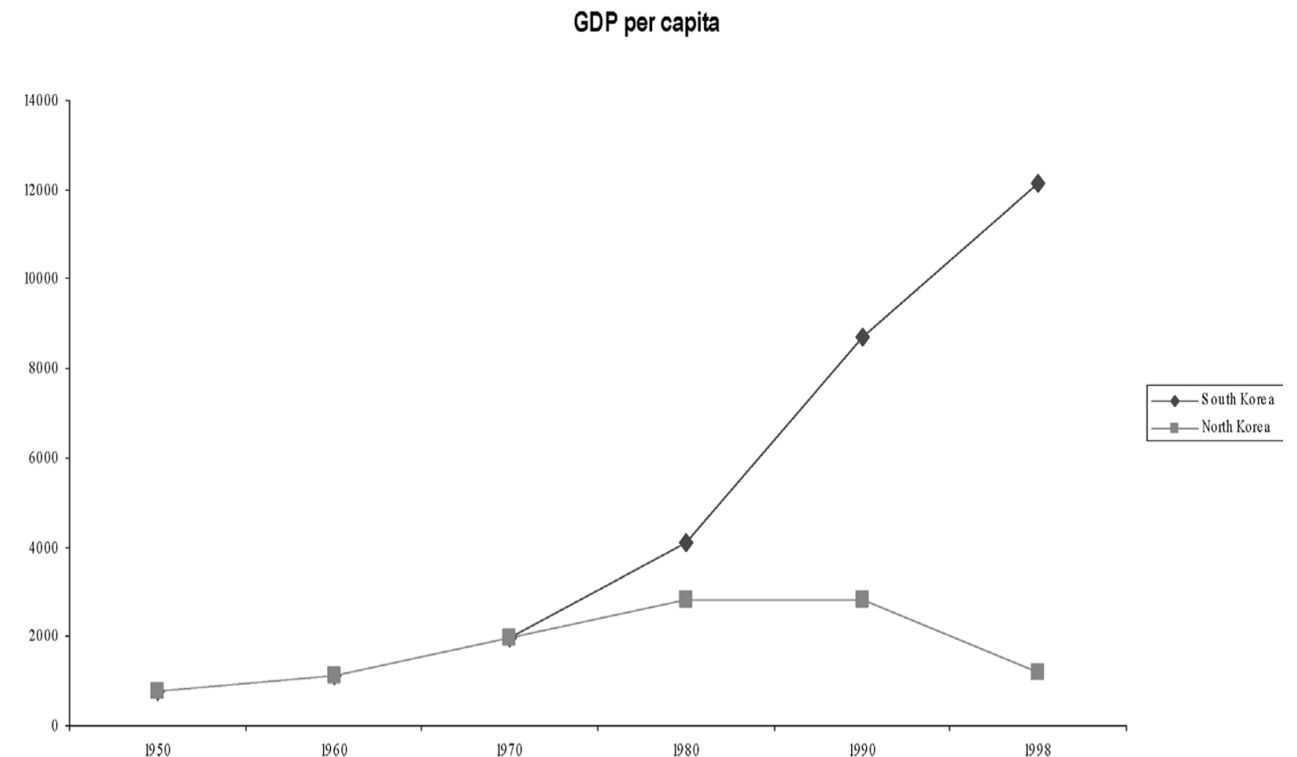
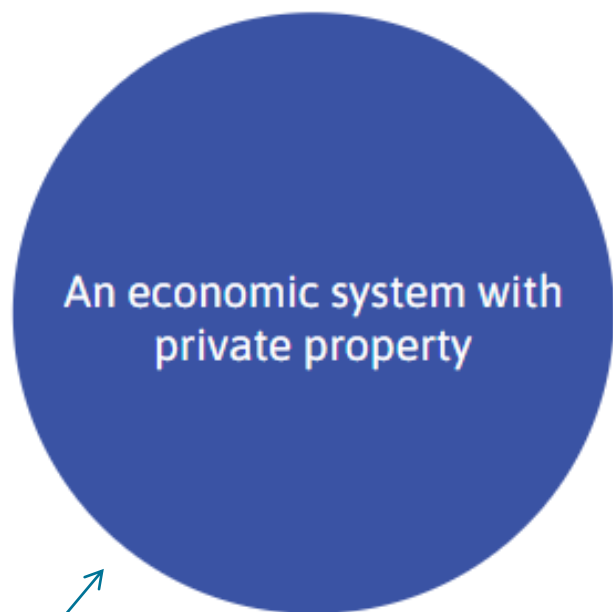

Figure 3. GDP per capita in North and South Korea, 1950–98.

[Acemoglu et al., 2005](#)

Systemet kan svikte

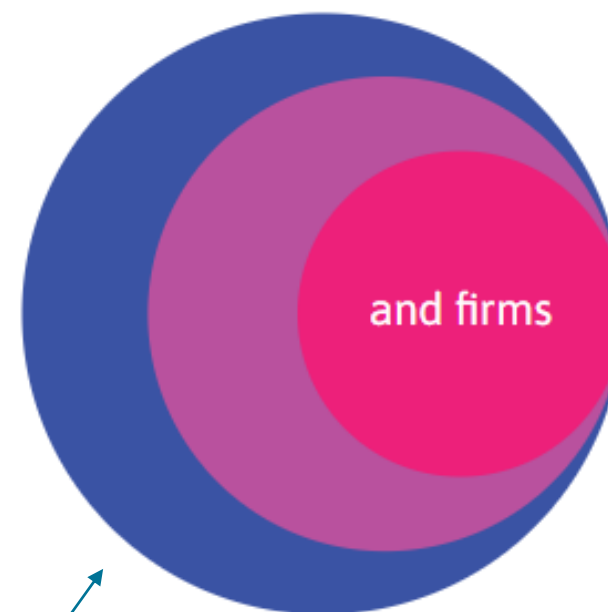
**Self-sufficient
family-based
production**

Eiendomsrettigheter er ikke godt definert

**Market economy
with family-based
production**

Markeder er ikke kompetitive eller svikter på andre måter

**Capitalist economic
system**

Bedrifter er eid og styrt av personer i kraft av sin posisjon, ikke dyktighet

Inntektsulikhet i kapitalistiske økonomier

«Blir den økonomiske ulikheten for stor, kan det skape utfordringer. Stor økonomisk ulikhet kan for eksempel forringe enkeltes muligheter, skape sosial uro og svekke tilliten til viktige samfunnsinstitusjoner.» ([Meld. St. 14 \(2020-2021\): Perspektivmeldingen 2021](#), s. 121)
(Forelesning 6)

- Thomas Piketty «Kapitalen i det 21. århundre» (2014)

Avkastning på kapital > generell økonomisk vekst

Kapitaleiere opplever større vekst i inntekter enn arbeidstakere

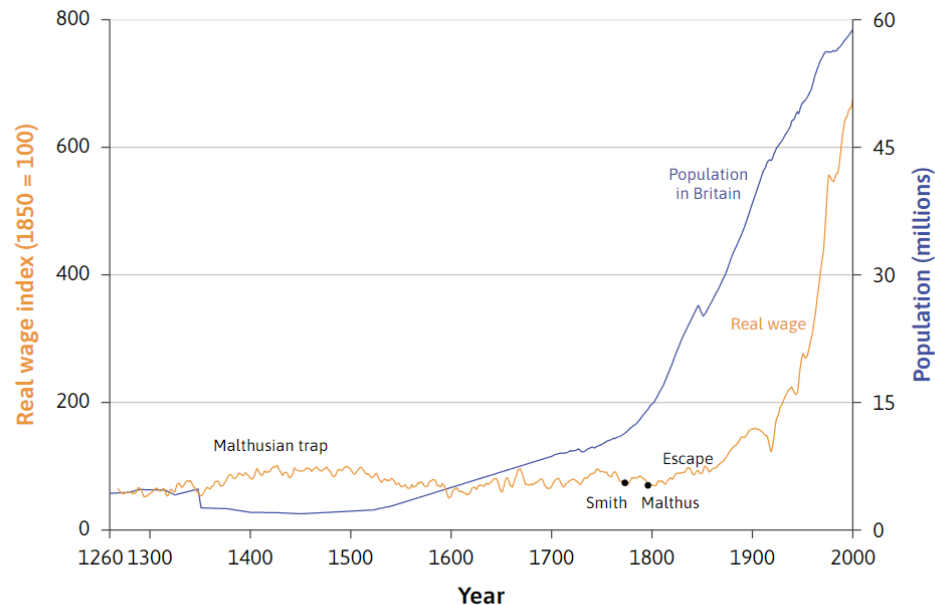

Økt inntektsulikhet

Økonomisk vekst og den industrielle revolusjonen

Figure 2.1 Real wages over seven centuries: wages of craftsmen (skilled workers) in London (1264–2001), and the population of Britain. Real wages are expressed relative to the real wages in 1850, with the 1850 real wage given a value of 100.

Robert C. Allen. 2001. 'The Great Divergence in European Wages and Prices from the Middle Ages to the First World War'. *Explorations in Economic History* 38 (4): pp. 411–447; Stephen Broadberry, Bruce Campbell, Alexander Klein, Mark Overton, and Bas van Leeuwen. 2015. *British Economic Growth, 1270–1870*. Cambridge University Press.

- Malthus sin modell kunne forklare dataene som han (muligens) hadde tilgang til.
- Reallønnsvekst ble spist opp av befolkningsøkning.
- Fra midt på 1800-tallet økte bade reallønna og befolkningen (ikke mulig på lang sikt ifølge Malthus)
- Hvorfor?

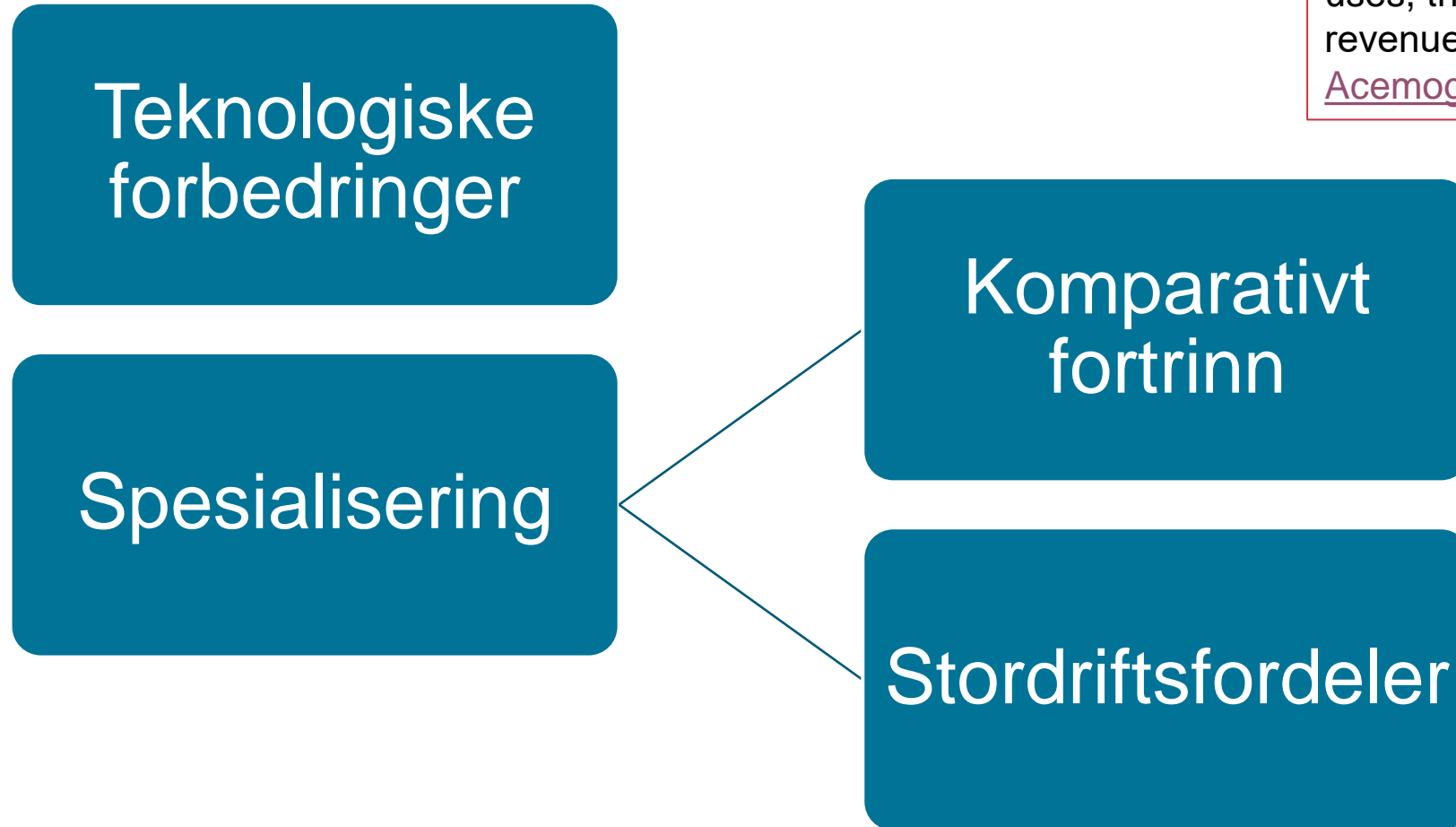
Økonomiske beslutninger

- Dra på Rakettnatt fredag 23.8 eller gå på jobb?
- Nettooverskudd fra å dra på Rakettnatt = Fornøyelse – billett = $3000 - 1400 \text{ NOK} = 1600 \text{ NOK}$
- Nettooverskudd fra jobb = Lønn – innsatskostnad = $1500 - 400 \text{ NOK} = 1100 \text{ NOK}$
- Dra på konsert
- Verdien av det «nest beste» alternativet (gå på jobb) er 1100 NOK
- Dette er **alternativkostnaden** av å dra på konserten
- **Økonomisk overskudd** = realisert nettooverskudd – alternativkostnaden = $1600 - 1100 = 500 \text{ NOK}$
- Vi gjennomfører handlinger som gir positivt økonomisk overskudd!

Grunnlaget for økonomisk vekst

“Without property rights, individuals will not have the incentive to invest in physical or human capital or adopt more efficient technologies. Economic institutions are also important because they help to allocate resources to their most efficient uses, they determine who gets profits, revenues and residual rights of control.”

[Acemoglu et al., 2005](#)

Se case til [Kutesmart](#) i Core Kap 2.1

Spesialisering i produksjon

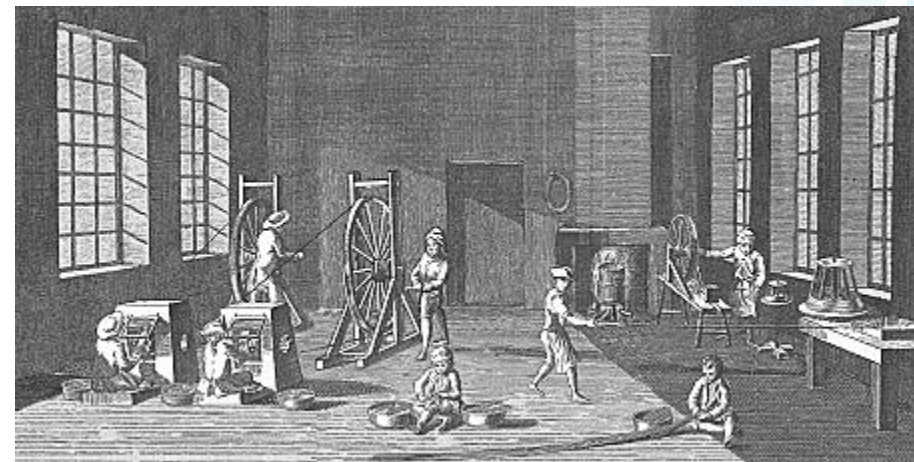
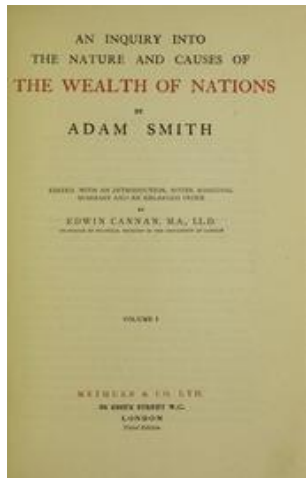
- Mer effektivt å produsere et begrenset antall varer
  - Erfaring (learning by doing)
  - Forskjellige ferdigheter
  - Skalautbytte (stordriftsfordeler)

Arbeidsdeling

- Adam Smith, *The Wealth of Nations*, 1776, Bok 1, Kap. 1 (første setning)
- Arbeidsdeling i bedrifter

The greatest improvement in the productive powers of labour, and the greater part of the skill, dexterity, and judgement with which it is anywhere directed, or applied, seem to have been the effects of the division of labour.

Begrenset av markedets størrelse

Chapter 3 in *The Wealth of Nations* is titled: 'That the Division of Labour is Limited by the Extent of the Market', in which Smith explains:

When the market is very small, no person can have any encouragement to dedicate himself entirely to one employment, for want of the power to exchange all that surplus part of the produce of his own labour, which is over and above his own consumption, for such parts of the produce of other men's labour as he has occasion for.

Se på hjemmesiden til [Kutesmart](#) som har delt produksjonsprosessen inn i 300+ aktiviteter, og som nå har et globalt kundegrunnlag.

Markeder skaper muligheter!

- Greta har **absolutt fortrinn** i produksjon av epler og hvete
- Ingenting å tjene på spesialisering – FEIL!
- Carlos har **komparativt fortrinn** i produksjon av epler.
- Greta har **komparativt fortrinn** i produksjon av hvete.

Production if 100% of time is spent on one good	
Greta	1,250 apples or 50 tons of wheat
Carlos	1,000 apples or 20 tons of wheat

Figure 2.2a Productivity in apples and wheat.

	Opportunity cost of 1 ton of wheat	Opportunity cost of 1 apple
Greta	25 apples	0.04 tons of wheat
Carlos	50 apples	0.02 tons of wheat

Figure 2.2b Relative costs of apples and wheat.

De kan spesialisere sin produksjon og handle med hverandre

Autarki vs arbeidsdeling og handel

		Self-sufficiency	Complete specialization and trade		
			Production	Consumption	Trade
		(1)	(2)	(3)	(4)
Greta	Apples	500	0	600	Buys 600 apples
	Wheat	30	50	35	Sells 15t wheat
Carlos	Apples	300	1,000	400	Sells 600 apples
	Wheat	14	0	15	Buys 15t wheat
Total	Apples	800	1,000	1,000	
	Wheat	44	50	50	

Figure 2.2c Comparing self-sufficiency and specialization.

Større produksjon

Konsum: sammenlikn kolonne 1 med kolonne 3!

- Self-sufficiency= autarki (selvforsynt)

- Greta fordeler tiden sin 60-40 mellom hvete- og epleproduksjon.
- Carlos fordeler 70-30.
- De spiser hva de produserer!

- Spesialisering

- Greta produserer kun hvete, Carlos kun epler.
- Anta at “markedsprisen” for 1 t hvete er 40 epler.
- Greta bytter 15 t hvete mot 600 epler

Utenrikshandel i Norge

- Vi skal bruke [Tabell 10482, SSB](#) til å se på Fastlandseksport etter produksjonsfylke og varegruppe.
- Gå til [ressurssiden for F8](#) og last in R-kode Utenrikshandel i RStudio
- Denne koden laster inn data fra tabell 10482 for 2023.
- Oppgavene er skrevet i R-koden!